

SOME PRELIMINARY DATA ON CHURCH MUSIC IN THE ROMANIAN PRINCIPALITIES IN THE XVII'TH CENTURY

Marius Constantin Murariu

Rev. PhD., Lecturer at „Saint Apostle Andrew” Faculty of Theology,
„Ovidius” University of Constanța

Abstract: From the sixteenth century, influenced by the attainment of Romanian national unity, under the rule of prince Mihai Viteazul (1593 - 1601), begins the gradual liberation of the Romanian culture from the heavy tutelage of the Slavonic language, by multiplying the translations of the liturgical books into Romanian and, inevitably, replacing the Slavonic and Greek languages from the divine cult, in the Romanian Principalities. Of course, to this linguistic reform subscribed all the romanian melods and cantors.

Keywords: Byzantine music, Orthodox Church, ethos, tradition, literature.

O primă atestare documentară a cântării bisericești în limba română o face călătorul oriental și arhidiaconul Pavel din Alep, care a poposit la curțile voievozilor Matei Basarab (1632 - 1654) și Vasile Lupu (1634 - 1653). Descriind călătoria sa prin Țara Românească, pe la 1653, Pavel de Alep rămâne impresionat de calitățile distinse ale cultului și cântării ortodoxe de la noi: *"Formele de serviciu bisericesc și cântarea la Munteni sunt admirabile; căci Românii sunt creștini buni și cu adevărat religioși"*¹. În alt loc, călătorul descrie cu mirare modul în care a fost interpretat Canonul Sfințelor Paști de către corul bisericii domnești de la Târgoviște: *"Deoarece Canonul Paștelui a fost cântat pe psaltichie în mod plăcut atât pe grecește cât și pe românește"*².

Dimitrie Cantemir (1710-1711), în *Descrierea Moldovei*, pomenește, reliefând ceremonialul participării curții domnești la slujbele divine, despre împărțirea serviciului de strană în două, corul cântăreților moldoveni, în strana dreaptă și corul cântăreților greci, în cea stângă³: *"În colțul din dreapta al lăcașului este corul psaltților moldoveni, iar în cel din stînga al celor greci, care cîntă cîntările bisericești cu rîndul în amîndouă limbile"*⁴.

Tot el susține că datorită lui Vasile Lupu, care a reintrodus mitropolia Moldovei sub ascultarea canonică a Patriarhiei Ecumenice⁵, s-ar fi încurajat peste măsură pătrunderea grecilor în Moldova, în scopul dezvoltării unui curent cultural și muzical caracteristic tradițiilor de la curtea basileilor bizantini:

"Dar în secolul trecut, după ce în timpul domniei lui Vasile Albanzul⁶ a revenit la scaunul ecumenic, Moldova a început să se trezească și să fie scoasă întrucîtva la lumină din

¹ B.P.Hasdeu, *Arhiva istorică a României*, tomul I, București, 1865, pp.87, 98, 104; Arhieru Nifon Ploșteanu, *Carte de muzică bisericească pe psaltichie și pe note liniare pentru 3 voci*, București, 1902, p.45.

² *Ibidem*.

³ Arhieru Nifon Ploșteanu, *Op.cit.*, p.46.

⁴ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed.Academiei, București, 1973, trad.Gh.Guțu, p.68.

⁵ N.Dobrescu, *Din Istoria Bisericii Române. Secolul al XV-lea. Studiu istoric*, București, 1910, 178 p. - extras din BOR, an. XXXI 11, București, 1909 și XXXI V, București, 1910 - 1911; Tit Simeț, *Unde și când a luat ființă legenda despre atîrnarea canonică a scaunelor mitropolitane din Țara Românească și Moldova de arhiepiscopia de Ohrida. Note pe marginea unei interpolări*, în BOR, nr.9-10, București, 1967, pp.975-1003.

⁶ Aluzie la originea aromână-epirotă a lui Vasile Lupu.

întunericul adînc cu care o acoperise barbaria. Căci prin grija acestui domnitor s-a întemeiat mai întîi o școală grecească la Iași și s-a poruncit ca în toate mînăstirile mai mari să se primească călugări greci, care să-i deprindă pe fiii boierilor cu scrierile grecești și cu învățătura lor. Tot el a orînduit ca, în cinstea bisericii patriarhale, celălalt cor la mitropolie să fie format din psalți greci și toată liturghia să se slujească jumătate în grecește și jumătate în slavonește, așa cum se face și astăzi. Același domnitor a adus chiar și o tipografie grecească și moldovenească, poruncind să se tipărească cărți bisericești și pravile, ceea ce a avut ca urmare ca mai întîi să se citească în limba țării evanghelia și apostolul și apoi toată liturghia⁷".

După afirmațiile lui Cantemir, Biserica Moldovei întrerupsese relațiile formale de supunere față Constantinopol din timpul lui Alexandru cel Bun (1400 - 1432) sau mai precis a urmașilor săi, din cauza Sinodului unionist de la Ferrara-Florența (1437 - 1439). Datorită dezacordului față de hotărârile unioniste, Biserica Moldovei s-a rupt de Patriarhia Ecumenică, preferând ca mitropolitul său să fie confirmat de Patriarhia Ohridei. În realitate, supozițiile domnitorului-academician au fost infirmate, demonstrându-se că, deși avea un statut aparte - aproape asimilat autocefaliei - totuși Mitropolia Moldovei s-a aflat continuu sub autoritatea Patriarhului din Fanar, iar mitropolitul Teoctist (1452-1477), urmașul unionistului Damian, nu a fost hirotonit de patriarhul ecumenic, nici de patriarhul de Ohrida, ci de acela de la Ipec (Pecs), pe nume Nicodim, tocmai datorită problemelor legate de dezastrul în care se afla Constantinopolul, ce peste nu mai mult de un an avea să fie cucerit de turci.

Neșansa de a ne fi aflat în calea lupilor nu a ocolit nici cultura românească⁸, ea aflându-se în lista primelor victime ale jafului, înstrăinării și distrugerii. *"Istoria românilor, atât de zbuciumată, a cunoscut însă și reversul medaliei; manuscrisele psaltice muzicale, ce erau cu atîta trudă scrise de psalți români sau elini la mînăstirile din Moldova și Valahia, sau prin multă osteneală, cumpărate de domnitorii și sfetnicii lor pentru îngrijirea sufletului credinței noastre, manuscrise austere sau încrustate cu pietre prețioase și ferecate în aur și argint, au fost jefuite și înstrăinate de la români"*⁹. Cîteva exemple de tristă amintire pentru noi rămân și astăzi ca semnal de alarmă despre potențialul distructiv al ființei umane. La 1687, tătarii pradă Moldova, incendiază Mitropolia și școala domnească de pe lângă Trei Ierarhi, jefuiesc biblioteca mitropolitană de ceea ce era mai de preț din punct de vedere material, iar restul cărților și manuscriselor îl supun focului¹⁰. Nu mult după aceea, turcii invadează Muntenia și - conform informațiilor cronicarului Daponte - *"în septembrie 1737, turcii au prădat Mitropolia de la Târgoviște, i-au dat foc, iar dintr-o tainiță subterană, au încărcat mai multe căruțe cu cărțile din biblioteci, pe care le-au dus peste Dunăre"*¹¹.

Din ceea ce ne-a rămas chiar și după aceste sinistre fapte amintite mai sus, ne dăm seama că tezaurul de cultură muzicală a fost unul înfloritor și vast. Bogata cultură muzicală a Bisericii Ortodoxe Române s-a dezvoltat, până la începutul secolului al XVIII - lea, într-o continuă ascendență, păstrând caracterul său pur național, dar în același timp însușindu-și calități din cântarea grecilor și a slavilor cu care intra în contact din ce în ce mai strîns. Acest fapt se producea, cumva paradoxal, în paralel cu lupta acerbă a clerului român pentru debarasarea succesivă a țării de cultul în slavonă și greacă, traducătorii, copiiștii și psalții

⁷ Dimitrie Cantemir, *Op.cit.*, p.106.

⁸ Pr. Dr. Mircea Cristian Pricop, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013, p. 176.

⁹ Prof.Marcel Spinei, *Cântări românești la Athos*, în *BOR*, nr.7-12, București, 2001, pp. 358-359.

¹⁰ Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, Ed.Științifică, București, 1968, p.21.

¹¹ *Ibidem*.

valahi fiind în prima linie¹². "Traducerea cărților de cult în limba română, începând cu sec.al XVI-lea înseamnă totodată și înlocuirea treptată în cult a limbii slavone (și a celei grecești). Aceasta a făcut ca și cântarea în limba română să fie tot mai răspândită, o primă atestare datând de la 1653 - când la Târgoviște s-a cântat Canonul de la slujba Învierii atât pe grecește, cât și pe românește. Procesul complex de traducere și adaptare a cântărilor în limba română, proces pe care mai târziu Anton Pann îl va numi "românirea" cântărilor, va continua până la definitivarea sa în sec. al XIX-lea"¹³.

Putem concluziona problematica acestui studiu, afirmând împreună cu muzicologul Titus Moiescu: "Monodia bizantină a cunoscut în România o evoluție interesantă, dezvoltându-se într-un evident spirit național și purtând amprenta unor elemente stilistice clar diferențiate de cele aparținând altor centre ortodoxe străine"¹⁴.

BIBLIOGRAPHY

1. Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Ed.Academiei, București, 1973, trad.Gh.Guțu.
2. Dobrescu, N., *Din Istoria Bisericii Române. Secolul al XV-lea. Studiu istoric*, București, 1910, 178 p. - extras din BOR, an. XXXI 11, București,1909 și XXXI V, București, 1910 – 1911.
3. Grăjdian, Pr.Vasile, *Elemente de cântare bisericească și tipic*, Ed.Universității "Lucian Blaga", Sibiu, 2002.
4. Hasdeu, B.P., *Arhiva istorică a României*, tomul I, București, 1865.
5. Moiescu, Titus, *Muzica bizantină în evul mediu românesc - schița unei eventuale istorii a acestei străvechi arte*, Ed.Academiei Române, București, 1995.
6. Neagu, Protos.Iustin, *Psalți vestiți la Mitropolia Moldovei*, în rev.*Teologie și Viață*, nr.11-12, noiembrie-decembrie, Iași, 1993.
7. Ploeșteanu, Arhiereu Nifon, *Carte de muzică bisericească pe psaltichie și pe note liniare pentru 3 voci*, București, 1902.
8. Pricop, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013.
9. Simescu, Tit, *Unde și când a luat ființă legenda despre atârănarea canonică a scaunelor mitropolitane din Țara Românească și Moldova de arhiepiscopia de Ohrida. Note pe marginea unei interpolarii*, în BOR, nr.9-10, București, 1967.
10. Spinei, Prof.Marcel, *Cântări românești la Athos*, în BOR, nr.7-12, București, 2001.
11. Tomescu, Mircea, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, Ed.Științifică, București,1968.

¹² Protos.Iustin Neagu, *Psalți vestiți la Mitropolia Moldovei*, în rev.*Teologie și Viață*, nr.11-12, noiembrie-decembrie, Iași, 1993, pp.110 - 115.

¹³ Pr.Vasile Grăjdian, *Elemente de cântare bisericească și tipic*, Ed.Universității "Lucian Blaga", Sibiu, 2002, pp.35-36.

¹⁴ Titus Moiescu, *Muzica bizantină în evul mediu românesc - schița unei eventuale istorii a acestei străvechi arte*, Ed.Academiei Române, București, 1995, p.70.